

ERKIN VOHIDOV SHE'RIYATIDA MA'NODOSH SO'ZLARNING QO'LLANILISHI

Nematova Mavludaxon,

JDPI O'zbek tili va adabiyoti fakulteti 2-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar, f.f.f d.(PhD) Lutfulla Sindorov

Annotatsiya. maqolada shoir Erkin Vohidov she'riyatida sinonimlardan foydalanish, shoir ijodidagi sinonimlar va ularning badiiy samaradorligini oshirish jihatlari, shuningdek, she'r tilidagi uslubiy o'ziga xosliklar o'rganilib, bittadan ko'proq tasvir ravshanligi ta'minlanadi.

Kalit so'zlar: *sinonimlar, badiiy tasvir, uslubiy xususiyatlar, badiiy ta'sir, milliy ruh.*

Аннотация. В статье исследуется использование синонимов в стихах поэта Эркина Вахидова, синонимов в творчестве поэта и аспекты повышения их художественной результативности, а также методологические особенности языка поэзии, обеспечивающие более чем одно изображение четкости.

Ключевые слова: *синонимы, художественный образ, стилистические особенности, художественное влияние, национальный дух.*

Annotation. the article explores the use of synonyms in the poetry of the poet Erkin Vahidov, synonyms in the poet's work and aspects of increasing their artistic effectiveness, as well as methodological peculiarities in the language of poetry, providing more than one image clarity.

Key words: *synonyms, artistic image, stylistic features, artistic influence, national spirit.*

XX asr o'zbek adabiyoti juda katta taraqqiyot bosqichini bosib o'tdi. Asrlar davomida shakllanib, taraqqiy etib kelgan she'riyat o'tgan asrning 60-yillariga kelib, yana bir bor yuksalish jarayonini o'z boshidan kechirdi. Bu davrga kelib adabiyotda, xususan, she'riyatda yangicha talqinlar, tuyg'ular ifodasi teranlasha

boshladi. Ushbu jarayonda iste'dodli shoir Erkin Vohidovning o'ziga xos o'rni mavjud. She'rda ma'nodosh so'zlarning qo'llanilishi faqatgina ma'noni kuchaytiribgina qolmay, mazmuni o'quvchilarga yetkazib berishda qulay imkoniyat ham yaratadi. Shakli bir xil bo'lsa ham, ma'nosi bir-biriga yaqin so'zlar sinonimlar deyiladi. Bir ma'noning bir necha so'z shakllari orqali berilishi sinonimlarni yuzaga keltiradi. So'zlarning o'zaro sinonim munosabatda bo'lishi sinonimiya hodisasi deyiladi [Xolmonova Z.T. Tilshunoslikka kirish. Toshkent, 2007, – B. 92.]. Sinonimlar gapdagi takrorga yo'l qo'ymaydi. O'rinsiz takror nutqqa zarar yetkazadi. Sinonimlar badiiy uslub vositasi bo'lib, adabiy tilni boyitish manbalaridandir [Xolmonova Z.T. Tilshunoslikka kirish. Toshkent, 2007, –B. 117.]. Shoir bitta so'zni tanlarkan, uni takrorlamaslik uchun boshqa ma'nosidan mohirona foydalanadi. Uning "Ishq savdosi" saylanmasidan o'rin olgan "Xayrli kech" she'ri fikrimizga dalil bo'la oladi. Shoir tilak, niyat so'zlarini tanlash orqali tasvirda milliy ruhni olib chiqishga erishgan:

Tilak qadrin bilar odamlar ,

Yaxshi niyat qilar odamlar.

Do'stga tungi orom oldidan

Xayrli kech tilar odamlar [Erkin Vohidov. Saylanma. 1-jild. Ishq savdosi, T.: Sharq, 2000. – B. 13.].

She'rning keyingi misralarida E.Vohidov ma'nodosh so'zlarni ketma-ket qo'llab ma'no ta'sirchanligini oshirgan. Uning ijodida ikki yoki undan ortiq ma'nodosh so'zlarni aynan bir o'rinda aniq maqsadga yo'naltirilgan holda qo'llash holatlari ko'p uchraydi. Shu bilan bir qatorda, misrada frazeologik ma'nodoshlikning betakror namunasiga duch kelamiz. Frazeologik sinonimiya bir necha frazemaning bitta frazeologik ma'no atrofida birlashishidir. Frazeologik sinonimlarda uslubiy bo'yoq, odatda, bo'rtib turadi. Aslida, frazeologik birliklar xuddi shu maqsadda – voqelikni nomlashda uni o'tkir baholab berish uchun, shu voqelikka ijobiy yoki salbiy munosabat ifodalash uchun yaratiladi, shuning uchun ular nutqning ta'sirchan, obrazli bo'lishini ta'minlovchi muhim uslubiy vosita sanaladi. [Jamolxonov H. Hozirgi o'zbek adabiy tili, T.: 2005. – B. 222.].

Xayrli kech – hikmatli istak,

Bu istakni buyurmish yurak.

Xayrli kech – farahli tuning

Osoyishta, tinch bo‘lsin, demak... [Jamolxonov H. Hozirgi o‘zbek adabiy tili, T.: 2005. – B. 222.]

Erkin Vohidov “Ona tuproq” she’rida *qutlug‘, muqaddas, mo‘tabar, tabarruk* kabi ma’nodosh so‘zlarni qo‘llab, Vatanning qadrli maskan ekanligini ta’kidlab o‘tadi:

Nega inson yerni qutlug‘ der,

Tuproqni ham sanar muqaddas?

Yo‘q mo‘tabar emas asli yer ,

Tuproq o‘zi tabarruk emas.

Dastlab o‘sha yer uzra odam

To‘kkanida halol manglay ter,

Gavhar undi ona tuproqdan,

Qutlug‘ bo‘ldi muazzam bu yer [Erkin Vohidov. Saylanma. 1-jild. Ishq savdosi, T.: Sharq, 2000. – B.14.].

Shoir “Qizaloq” she’rida qo‘g‘irchoq o‘ynayotgan qizcha hayotning zahmatini, ona buyuk zot ekanligini, mushfiq onalikning mashaqqatini bilmay turib bo‘yniga olayotganligini tasvirlaydi. E.Vohidov o‘quvchiga mana shunday oliy tuyg‘uni anglatmoqchidek bo‘ladi:

Halitdan onalik mehr-shafqatin

Dilingga soldingmi, erka qizaloq?

Tatib ko‘rmay hali hayot zahmatin,

Mushfiq onalikning bor mashaqqatin

Bo‘yningga oldingmi, erka qizaloq [Erkin Vohidov. Saylanma. 1-jild. Ishq savdosi, T.: Sharq, 2000. – B. 22.]?

Alibek Rustamov “So‘z xususida so‘z” kitobida E.Vohidovning yetuk asarlarida uchraydigan *olam, fazo, borliq, dunyo* so‘zlari ma’no mazmunini yoritib berishga intiladi: *Olam* so‘zining ma’nosini aniqlash uchun uni *koinot, jahon,*

dunyo soʻzlari bilan qiyoslashimiz kerak boʻladi. Moddiy va sezish mumkin boʻlgan tabiiy mavjudotning hammasi koinotga kiradi. *Fazo* ham muhit sifatida koinot tarkibidadir. *Koinot*ning asl lugʻaviy maʼnosi *boʻluvchi*, yaʼni vujudga keluvchi narsalardir. *Dunyo* deganda inson hayoti bilan bogʻliq tabiiy va sunʼiy mavjudot tushuniladi. Shuning uchun, *dunyo* soʻzi boylik, mol-u mulk maʼnosida ham qoʻllanadi. *Jahon* soʻzida *koinot* bilan *dunyoga* xos xususiylik yoʻq va u *olam* soʻzining eng yaqin maʼnodoshi sifatida ham qoʻllanadi. *Olam* soʻzining oʻziga xos tomoni shundaki, u faqat moddiy mavjudot emas, maʼnaviyatga nisbatan ham qoʻllanadi. Undan tashqari, *olam* soʻzi borliqning azaliy va abadiy jihatini ham oʻz ichiga oladi. [Rustamov A. Soʻz xususida soʻz. Toshkent. 1987. – B. 83.].

Shoir “Goʻzallik” sheʼrida borliq, olam, dunyo singari maʼnodosh soʻzlarni qoʻllab, goʻzallikni olam va odam bogʻliqligida deb biladi:

Mulki borliq ichra bir mahal

Koʻrksizgina olam yaralgan.

Bermoq uchun dunyoga sayqal

Olam aro odam yaralgan [Erkin Vohidov. Saylanma. 1-jild. Ishq savdosi, T.: Sharq, 2000. – B. 29.].

Shoirning badiiy til mahorati uning leksik maʼnodoshlikdan tasvir tiniqligi, badiiy barkamollik, nazarda tutilayotgan asosiy gʻoyaga urgʻu berishlikni qoʻllaganligi yaqqol koʻzga tashlanadi. Satrlar sof samimiyat bilan sugʻorilgan, desam aslo mubolagʻa boʻlmas.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xolmonova Z.T. Tilshunoslikka kirish. Toshkent, 2007. – 177 b.
2. Erkin Vohidov. Saylanma. 1-jild. Ishq savdosi, T.: Sharq, 2000. – 243 b.
3. Jamolxonov H. Hozirgi oʻzbek adabiy tili: Oliy oʻquv yurtlari uchun darslik. – T.: “Talqin”, 2005. – 272 b.
4. Rustamov A. Soʻz xususida soʻz. T.: EXTREMUM PRESS, 2010. – 135 b.